

Zasady utrzymania loch

Autor: prof. dr hab. inż. Damian Knecht

Data: 23 kwietnia 2019

Systemy utrzymania loch nie powinny ograniczać możliwości wykazywania naturalnego zachowania tj. rycia, ścielenia gniazd itp. Ograniczanie przestrzeni życiowej może potęgować zachowania agresywne i reakcje stresowe.

Podstawowe zasady dobrostanu zwierząt określają warunki konieczne do spełnienia w produkcji. Są to m.in.: zapewnienie świeżej wody i paszy pokrywającej potrzeby w zakresie wzrostu i rozwoju, zdrowotności i żywotności; zabezpieczenie wygodnej powierzchni przebywania; możliwość schronienia oraz optymalne warunki środowiska; zapewnienie prewencji, profilaktyki, szybkiej diagnostyki i skutecznego leczenia; eliminację czynników stresogennych; zapewnienie odpowiedniej przestrzeni życiowej i równowagi socjalnej w grupie.

Dobrostan loch – jak to powinno wyglądać w praktyce?

Stosuje się systemy utrzymania loch tj. intensywny i ekstensywny, które są uwarunkowane prawnie przez prawodawstwo UE. Dominującym, nie tylko w przypadku macior, jest system intensywny. Lochy w systemie intensywnym można utrzymywać indywidualnie (najczęściej sektory porodowe

i krycia), a także grupowo (obligatoryjnie od 4 tygodni po zapłodnieniu do 1. tygodnia przed porodem). **Dyskusja nad produkcją zwierzęcą oraz zmiany norm dobrostanu zwierząt przyczyniają się do kwestionowania produkcji w zakresie etycznym, ekologicznym i ekonomicznym.** System ulega ciągłym modyfikacjom i zmianom wynikającym z nowych uwarunkowań prawnych.

fot. Damian Knecht

Zmiany norm dobrostanu zwierząt przyczyniają się do kwestionowania produkcji w zakresie etycznym, ekologicznym i ekonomicznym

Prawo za dobrostanem loch

Głównym rozporządzeniem dotyczącym wymogów utrzymania zwierząt gospodarskich jest Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U. 2010 nr 56 poz. 344 z późniejszymi zmianami). Na podstawie reform dotyczących WPR z 2003 rok określono szereg wymogów dotyczących utrzymania gruntów oraz zakresu zarządzania produkcją. Zakres tych wymogów określany jest jako zasada wzajemnej zgodności, którą podzielono na 3 obszary (A, B, C). **W skład obszaru C (wdrożonego od 1 stycznia 2013 r.) wchodzi wymogi dotyczące dobrostanu zwierząt, w tym określające utrzymanie loch.**

Konieczność wprowadzania norm w czyn

W myśl rozporządzenia na dobrostan zwierząt składa się: właściwe obchodzenie się ze zwierzętami, warunki utrzymania, obsada na jednostce powierzchni oraz stopień przystosowania się zwierząt do warunków, w których przebywają. W przypadku nieprzestrzegania norm i wymogów wzajemnej zgodności konsekwencją **jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich oraz płatności w ramach niektórych działań nieinwestycyjnych**. Zwierzę gospodarskie musi być traktowane jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, a dobrostan zwierząt to zespół warunków określających potrzeby biologiczne i behawioralne zwierząt, umożliwiając ujawnianie ich możliwości genetycznych.

Skutki złych warunków utrzymania loch

Wnikliwa obserwacja zwierząt pozwala określić, czy system utrzymania i zaprojektowana przestrzeń życiowa dla loch jest odpowiednia. W tym celu można analizować występowanie stereotypii behawioralnych i technopatii. Stereotypie to zachowania charakteryzujące się powtarzalnością i bezcelowością wykonania, wymienić tutaj można kanibalizm, pozorowanie żucie, chodzie w koło, potrząsanie jarzmem, obgryzanie przegród. Technopatie to urazy zwierząt wynikające z nieprawidłowego przystosowania budynków, pomieszczeń i urządzeń do budowy ciała zwierząt, czyli np. występujące „wymuszone” kulawizny.

Stereotypie to zachowania charakteryzujące się powtarzalnością i bezcelowością wykonania, wymienić tutaj można kanibalizm, pozorowanie żucie, chodzie w koło, potrząsanie jarzmem, obgryzanie przegród.

W projektowaniu systemu utrzymania należy uwzględnić rekomendacje wymaganej przestrzeni, charakter kojca i strategię mieszania grup, jak również wskaźniki behawioralne loch. Świnie są zwierzętami stadnymi, chętnie przebywającymi w grupach o określonej hierarchii. **Jedną z przyczyn agresji świń utrzymywanych grupowo jest brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb zwierząt, takich jak ruch, żucie, rycie itp.** Łagodzenie zachowań agresywnych może nastąpić poprzez formowanie zwierząt: w podobnym okresie ciąży, podobnej kondycji i rozmiarów. Po ustaleniu hierarchii agresja w grupie powinna wygasać, choć niektóre czynniki mogą ponownie potęgować to zjawisko.

Ograniczenia wpływające na behawior loch

Wśród tych czynników można wymienić: złe warunki mikroklimatu w chlewni (słaba wentylacja, zbyt jaskrawe światło) oraz trudności w dostępie do paszy (lub jej nieodpowiednia jakość) i wody, a przede wszystkim nadmierne zagęszczenie sztuk na jednostce powierzchni.

Obgryzanie uszu i ogonów jest często wynikiem nudy. Eliminacji nudy służy udostępnienie różnych przedmiotów – w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, a także plastikowych butelek, łańcucha czy worków ze słomą – absorbujących uwagę świń.

Technopatie to urazy zwierząt wynikające z nieprawidłowego przystosowania budynków, pomieszczeń i urządzeń do budowy ciała zwierząt, czyli np. występujące „wymuszone” kulawizny.

Badania nad behawiorem loch

Lochy w różnych doświadczeniach naukowych zawsze preferowały środowisko wzbogacone w materiały manipulacyjne, które mogły żuć, gryźć lub w nich ryc, co bezpośrednio o ich potrzebie behawioralnej. Takie udogodnienia wymagane są obecnie ustawowo, a rolnik jest zobowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania loch, loszek, warchlaków i świń, **do podjęcia działań minimalizujących agresję i zapobiegających walkom zwierząt**. W szczególności izolację świń chorych, zranionych, agresywnych oraz stały dostęp do przedmiotów absorbujących ich uwagę. Uważa się, że materiały manipulacyjne korzystnie wpływają na komfort i samopoczucie loch, szczególnie żywionych restrykcyjnie w okresie ciąży. W sytuacji, gdy możliwe jest zidentyfikowanie w stadzie prowokatora, należy go usunąć ze stada. Z grupy należy także usunąć jego poranione ofiary, umieszczając w wydzielonym miejscu.

Komfort w kojcach zwierząt

Kojce dla loch powinny być wykonywane z odpowiednich materiałów dopuszczalnych do kontaktu ze zwierzętami oraz łatwe do czyszczenia i dezynfekcji. Podłogi w pomieszczeniach dla loch muszą być twarde, równe, stabilne, o gładkiej, nieśliskiej powierzchni. Twarde, ścieralne i śliskie posadzki betonowe i rusztowe mogą mieć negatywny wpływ na kończyny loch oraz pogarszać ich dobrostan. Posadzki rusztowe utożsamiane są ze zwiększoną częstością występowania kulawizny u loch, szczególnie po przegrupowaniu w fazie walk hierarchicznych. **W przypadku stosowania podłóg rusztowych, należy remontować stado osobnikami odznaczającymi się wysoką odpornością na kulawizny.**

Rodzaj podłoża

Jak wykazują badania podłoga choć w części jednolita wyraźnie obniża wskaźnik kulawizn u loch. Podłoża pełne z materiałem ściółkowym wzbogacają komfort loch w zakresie poruszania się i leżenia, choć wymagają większej pracochłonności. Ponadto pomieszczenia powinny być tak zaprojektowane, skonstruowane i utrzymane, żeby nie powodować urazu lub cierpienia. Podłoga szczelinowa musi posiadać nie więcej niż 20 mm szerokość szczelin i 80 mm szerokości beleczek.

Stan powietrza i oświetlenie

Mikroklimat budynków dla loch wynika z: obsady zwierząt, zastosowanej konstrukcji budynku, szczególnie ciepłochronnością ścian, systemu wentylacji i ogrzewania. Temperaturę powietrza wewnątrz budynku powinno się regulować odpowiednio dla każdej z grup technologicznych, aby

mogły one znajdować się w zalecanym komforcie cieplnym. Sterowanie wilgotnością i ruchem powietrza wynikać powinno z warunków panujących na zewnątrz budynku. Zaleca się dla loch, aby średnia wilgotność wynosiła ok. 75%, a ruch powietrza od 0,15 m/s zimą do 0,20 m/s latem. W pomieszczeniach dla sów maksymalne stężenie dwutlenku węgla (CO_2) nie może przekraczać 3000 ppm, stężenie siarkowodoru (H_2S) – 5 ppm, a koncentracja amoniaku (NH_3) – 20 ppm. Należy zapewnić przez co najmniej 8 godzin dziennie oświetlenie naturalne lub sztuczne, nie niższe niż 40 lx, a hałas nie może przekraczać 85 dB.

Konieczna jest przestrzeń

Lochy muszą mieć swobodę ruchów – w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia, a także kontaktu wzrokowego z innymi zwierzętami. Wykazano, że pozbawienie zwierząt ruchu i możliwości odwracania się **wpływa niekorzystnie na ich użytkowość oraz ogólne samopoczucie**. Ograniczenie „przestrzeni życiowej” może doprowadzić do upośledzenia niektórych czynności życiowych, powodując nienaturalne zachowania oraz niekorzystne zmiany fizjologiczne. Brak możliwości normalnego zachowania (ruch, wygodne pokładanie się i wstawanie) są również przyczyną uszkodzeń ciała (srom, gruczoł mlekowy), szczególnie w końcowym okresie ciąży.

MAKSYMALNE STĘŻENIE POSZCZEGÓLNYCH ZWIĄZKÓW

w powietrzu w pomieszczeniu dla sów:

- Dwutlenek węgla (CO_2) – 3000 ppm
- Siarkowodór (H_2S) – 5 ppm
- Amoniak (NH_3) – 20 ppm.

Pamiętać o bioasekuracji!

Prawidłowo prowadzona bioasekuracja to zastosowanie oddzielnych budynków dla każdej z grup technologicznych na fermie. Jak wspomniano wcześniej pojedynczo utrzymywać można jedynie lochy w sektorze porodowym oraz krycia, a dodatkowo osobniki chore lub podejrzane o chorobę. **Wyjątek**

stanowi utrzymanie loch i loszek prośnych w stadach poniżej 10 sztuk. Lochom prośnym i w sektorze krycia należy zapewnić odpowiednią powierzchnię. Indywidualne utrzymanie loch w kojcach porodowych jarzmowych budzi wiele kontrowersji. Dlatego coraz częściej pojawiają się kojce, które umożliwiają lochom spacer, a nawet do grupowych wyproszeń. Wymiana kojców porodowych generuje duże koszty. Powierzchnia kojca porodowego dla loch w okresie porodu i odchowu prosiąt ssących, powinna wynosić co najmniej 3,5 m².

Grupowy system utrzymania a wyniki produkcyjne

Wprowadzenie grupowego utrzymania loch prośnych od 4 tygodnia po zapłodnieniu do 1 tygodnia przed oproszeniem miało przede wszystkim poprawić warunki dobrostanu loch. Stosowanie grupowego utrzymania loch prośnych nie jest nowym rozwiązaniem i oprócz UE stosowany jest również w innych krajach. Dostępne dane potwierdzają, że grupowy system utrzymania loch prośnych nie musi obniżać wyników produkcyjnych (tabela 1).

Wyniki użytkowości rozplodowej w zależności od rodzaju kojca dla lochy prośnych (Johnston i wsp., 2012).

Wyszczególnienie	Rodzaj kojca		
	Indywidualny	Grupowy mały (5 loch)	Grupowy duży (pow. 10 loch)
Liczba prosiąt urodzonych ogółem (szt.)	13,1	13,1	13,2
Liczba prosiąt żywo urodzonych (szt.)	12,3	12,2	12,5
Liczba prosiąt martwo urodzonych (szt.)	0,85	0,88	0,69
Liczba prosiąt odsadzonych (szt.)	10,3	10,1	10,2
Czas od odsadzenia do pokrycia (dni)	5,2	5,4	5,6

Jakie wymiary kojców?

W grupowym utrzymaniu należy w kojcu zapewnić powierzchnię nieograniczoną żadnymi

przeszkodami. Lochy powinny posiadać co najmniej 2,25 m² powierzchni, przy czym co najmniej 1,3 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15% tego podłoża powinny stanowić otwory odpływowe ułatwiające spływ odchodów. **Loszki po pokryciu mogą mieć nieco mniej powierzchni, bo co najmniej 1,64 m² powierzchni.** Przy czym co najmniej 0,95 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15% tego podłoża powinny stanowić otwory odpływowe ułatwiające spływ odchodów. Powierzchnia kojca po pokryciu utrzymywanych grupowo, w stadach powyżej 9 loch: powinna być większa o 10% – do 5 sztuk w kojcu lub może być mniejsza o 10% – powyżej 39 sztuk w kojcu. Długość każdego z boków tego kojca powinna wynosić: co najmniej 2,41 m – do 5 sztuk w kojcu, co najmniej 2,81 m – powyżej 5 sztuk w kojcu.

Miejsce ucieczki i kryjówki

Odpowiednio rozmieszczone obszary strefy żywienia, strefy legowiskowej i strefy gnojowej przyczyniają się do zmniejszenia konkurencji i stabilności hierarchicznej w grupie. W przypadku stosowania automatycznych stacji żywieniowych powinno one być tak usytuowane, aby każda locha miała łatwy dostęp do wejścia. Chodniki i miejsca przepędowe, w których lochy mogą mijać się, powinny być wystarczająco szerokie, aby przejście nie było łatwo zablokowane przez bardziej dominującą lochę. Poprawie jakości środowiska w kojcach może służyć rozmieszczenie dodatkowych przegród, jako osłony dla małych grup loch, miejsce ucieczki lub kryjówki dla słabszych osobników.

fot. Damian Knecht

Prawidłowa bioasekuracja to zastosowanie oddzielnych budynków dla każdej grupy technologicznej na fermie

System ekstensywny

System ekstensywny zakłada utrzymanie loch wewnątrz budynków na ściółce bądź na zewnątrz. Większość loch utrzymywanych jest w systemie alkierzowym, rzadko z dostępem do wybiegów. Decydują się zazwyczaj gospodarstwa rolne o małej obsadzie zwierząt. Zwolennikami takiego rozwiązania są także gospodarstwa ekologiczne i agroturystyczne. **Ekstensywne systemy produkcji w większej części respektują dobrostan zwierząt.** Alternatywną formą może być otwarty system utrzymania loch, najczęściej z prosiętami. Budki zapewniają ochronę zwierząt przed niekorzystnymi warunkami środowiskowymi. Temperatura poniżej zera, ogranicza stosowanie tego systemu poprzez np. tylko sezonowe utrzymywanie loch lub stosowanie ogrzewania budek. Rozmieszczenie budek powinno być starannie przemyślane i uwzględniać kierunki wiatru oraz nasłonecznienie. Obsada swni limitowana jest posiadany arealem uzytkow rolnych.

Produkcja obornika a dyrektywy UE

Według Dyrektywy azotanowej, zatwierdzonej przez Unię Europejską, do gleby w ciągu roku można wprowadzić maksymalnie 170 kg azotu bez ryzyka degradacji środowiska. Obsada poniżej 2 SD na 1 ha użytków rolnych, gwarantuje produkcję obornika poniżej 40 ton lub gnojowicy poniżej 45 m³. Powierzchnia przypadająca na jedną lochę z miotem powinna wynosić ok. 50-60 m². Problemem jest nieprzewidywalność wyników produkcyjnych, zużycie paszy wzrasta o ok. 10-20%. Zaletą jest wyraźna poprawa dobrostanu. **Przebywanie na świeżym powietrzu i ruch wspomaga system odpornościowy.** Wykorzystanie wolnej przestrzeni stwarza możliwości przejawiania naturalnego behawioru. Obserwuje się częste rycie, kąpiele błotne, swobodny dobór miejsca odpoczynku.

fot. Damian Knecht

Komfort przestrzeni dla zwierząt to podstawa dobrostanu

Szczęśliwa świnia to smaczna świnia

Należy pamiętać, że świnie są wrażliwe na promieniowanie słoneczne, dlatego przy projektowaniu wybiegu należy uwzględnić miejsca zacienione. Jednym z największych problemów jest brak odpowiedniej ochrony przeciw pasożytniczej. Świnie bardzo chętnie korzystają z kąpieli błotnych lub innych wilgotnych miejsc. **Produkcja wieprzowiny w oparciu o taki system chowu jest coraz popularniejsza, a związane jest to z gustami konsumentów, którzy utożsamiają ten system z tzw. „szczęśliwą świnia”.** Kontrola loch prośnych w systemie grupowym jest trudniejsza niż w systemie indywidualnym. Obsługa loch powinna charakteryzować się dobrymi umiejętnościami obserwacji oraz zrozumienia ich zachowania.

Niezależnie od systemu liczy się dobrostan

Stosowane systemy utrzymania loch posiadają swoje plusy i minusy, także w kontekście oddziaływania na zwierzęta. Efektywne wykorzystanie pomieszczeń, niższe koszty produkcji i łatwiejsza kontrola nad zwierzętami to argumenty za produkcją w systemie intensywnym. Pamiętajmy, aby w miarę możliwości zapewnić: możliwość indywidualnego nadzoru nad lochą, precyzyjne żywienie, odpowiednią ilość i jakość przestrzeni, czynniki minimalizujące agresję, obrażenia i cierpienie. Odpowiednio stworzone środowisko utrzymania może umożliwić wykorzystanie potencjału produkcyjnego loch stada podstawowego.